

Отримано: 14.11.2014 р.

Прорецензовано: 27.11.2014 р.

Прийнято до друку: 04.12.2014 р.

Корнева І. В. Теоретична концепція побудови механізму монетарного регулювання / І. В. Корнева // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол. : І. Д. Пасічник, О. І. Дем'ячук. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 27. – С. 84–88.

УДК 336.74

JEL-класифікація: E52

Корнева Ірина Володимирівна,
здобувач Національного університету ДПС України

ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ПОБУДОВИ МЕХАНІЗМУ МОНЕТАРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті запропонована теоретична концепція побудови механізму монетарного регулювання на основі теорії економічних механізмів. Узагальнено погляди на сутність механізму монетарного регулювання та визначено його складові. Обгрунтовано багаторівневий підхід до визначення сутності механізму монетарного регулювання. Систематизовано та розглянуто структуру інструментів механізму монетарного регулювання. Запропоновано інструменти монетарного регулювання розподілити на традиційні та нетрадиційні інструменти, або інструменти фінансових репресій. Також запропоновано всі інструменти монетарного регулювання згрупувати у три великі групи: інструменти забезпечення стабільності грошового обігу, інструменти забезпечення ліквідності, інструменти забезпечення обсягів кредитування.

Ключові слова: грошово-кредитна політика, економічний механізм, механізм монетарного регулювання, грошовий обіг, інструменти монетарного регулювання, традиційні та нетрадиційні інструменти фінансових репресій.

Корнева Ирина Владимировна,
соискатель Национального университета ГНС Украины

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ КОНЦЕПЦИЯ ПОСТРОЕНИЯ МЕХАНИЗМА МОНЕТАРНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

В статье предложена теоретическая концепция построения механизма монетарного регулирования на основе теории экономических механизмов. Обобщены взгляды на сущность механизма монетарного регулирования и определены его составляющие. Обоснованно многоуровневый подход к определению сущности механизма монетарного регулирования. Систематизирована и рассмотрена структура инструментов механизма монетарного регулирования. Предложено инструменты монетарного регулирования разделить на традиционные и нетрадиционные инструменты или инструменты финансовых репрессий. Также предложено все инструменты монетарного регулирования сгруппировать в три большие группы: инструменты обеспечения стабильности денежного обращения, инструменты обеспечения ликвидности, инструменты обеспечения объемов кредитования.

Ключевые слова: денежно-кредитная политика, экономический механизм, механизм монетарного регулирования, денежное обращение, инструменты монетарного регулирования, традиционные и нетрадиционные инструменты финансовых репрессий.

Iryna Korneva,
researcher National University of STS Ukraine

THEORETICAL CONCEPT OF CONSTRUCTION A MECHANISM MONETARY REGULATION

In this article theoretical conception of construction of mechanism of the monetary regulation offers on the basis of theory of economic mechanisms. Looks are generalized to essence of mechanism of the monetary regulation and his constituents are certain. Reasonably multilevel going near determination of essence of mechanism of the monetary regulation. The structure of instruments of mechanism of the monetary regulation is systematized and considered. It offers to divide the instruments of the monetary regulation into traditional and unconventional instruments or instruments of financial repressions. Also it offers to group all instruments of the monetary regulation in three large groups: instruments of providing of stability of money circulation, instruments of providing of liquidity, instruments of providing of volumes of crediting.

Keywords: monetary policy, economic mechanism, mechanism of the monetary regulation, money circulation, instruments of the monetary regulation, traditional and unconventional instruments.

Постановка проблеми. За умов посилення глобальної політичної та економічної нестабільності спостерігається суттєве зниження ефективності грошово-кредитної політики. Стрімка девальвація національних валют, глибока криза банківських систем, дефіцити державних бюджетів та високий рівень інфляції ведуть до зниження спроможності центральних банків адекватно регулювати грошові відносини.

Світова практика нагромадила значний досвід у формуванні та реалізації ефективного механізму монетарного регулювання в часи економічної нестабільності, використання якого дозволило країнам досягти значних результатів у стабілізації грошового обігу та зниженні інфляції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розробки ефективного механізму монетарного регулювання, адекватного ступеню економічного розвитку, впродовж останніх десятиліть перебувають в центрі уваги зарубіжних і вітчизняних дослідників. Вагомий внесок у теорію монетарного регулювання зробили західні вчені: Дж. Кейнс, Дж. Гікс, А. Гансен, Ф. Модільяні, Л. Метцлер, М. Фрідман, Я. Тінберген.

Серед українських науковців, чий науковий доробок розкриває окремі аспекти монетарної політики та монетарного регулювання в умовах ринкових трансформацій потрібно виділити Я. Белінську, А. Гальчинського, О. Дзюблюка, В. Козюка, Т. Кричевську, І. Лютого, В. Міщенко, О. Мороза, М. Савлука, Т. Сліпченко, І. Чирак.

Проте варто зазначити, що цілісного механізму монетарного регулювання економіки, зорієнтованого на формування монетарних передумов для забезпечення стабільності грошових відносин в країні не створено, що обумовлює вразливість фінансового сектору до зовнішніх та внутрішніх шоків.

Метою статті є розроблення теоретичної концепції побудови механізму монетарного регулювання та обґрунтування структури інструментів.

Виклад основного матеріалу. Розгляд питань ефективного регулювання грошових відносин в країні та досягнення макрофінансової стабільності передбачає дослідження структури інструментів та характеру дії механізму монетарного регулювання. Помилково було б вважати, що ці питання є новими для теорії і практики грошових відносин. Проте немає і суттєвих підстав стверджувати, що механізм монетарного регулювання є достатньо дослідженим. Ознайомлення з сучасною фінансовою літературою засвідчило, що до теперішнього часу не існує усталених підходів до побудови механізму монетарного регулювання. Це, на наш погляд обумовлюється тим, що у вітчизняних наукових дослідженнях відсутнє чітке трактування сутності такого механізму. Так, у деяких наукових дослідженнях під механізмом монетарного регулювання розуміють грошово-кредитний механізм [1, с. 13], або механізм грошово-кредитної політики [2, с. 6]. Тому базуючись на існуючих напрацюваннях зарубіжних науковців в теорії економічних механізмів, спробуємо розробити теоретичну концепцію побудови механізму монетарного регулювання та визначимо його складові.

У тлумачному словнику дослівно «механізм» трактується як машина, знаряддя. Проте це не єдине визначення поняття «механізм», оскільки під механізмом розуміють ще пристрій, що передає або перетворює рух. Механізм – це й внутрішній устрій (будова), система чого-небудь, наприклад система державного регулювання соціально-економічного розвитку. Також під механізмом вбачають сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище [3, с. 523].

Щодо економічної теорії, то саме термін «механізм» не має чіткого визначення. У літературі знаходиться відображення безліч видів механізмів: економічний, організаційний, господарський, ринковий, кредитний, валютний, фінансовий, державного управління тощо. Т. Максимова відмічає: «Моментом, що обмежує дослідників, в певній мірі утруднює творчий аналіз, проектування і синтез економічних та господарських процесів, є можливе звинувачення ініціаторів у «механізмі» як побічній галузі розвитку економічної науки, у рамках якої відбувається побудова деяких відірваних від реальності схем господарської та економічної діяльності, що носять детермінований і штучний характер» [4, с. 112]. Проте потрібно визнати, що використання поняття «механізм» при дослідженні економічних процесів у багатьох випадках корисна та зручна форма абстракції, яка дозволяє отримати цікаві теоретичні узагальнення та ефективні рішення економічних проблем.

Одним з таких цікавих теоретичних узагальнень стала теорія економічних механізмів, за яку у 2007 р. була отримана нобелівська премія з економіки Лео Гурвіцем, Роджером Мейерсоном та Ериком Маскінім. Доробок цих вчених у теорію економічних механізмів полягає в тому, що вони розглянули економічний механізм з точки зору його суб'єкту. Тобто, той, хто створює механізм (державна або інший суб'єкт економічних відносин) знає, що хотів би отримати у результаті при відповідних обставинах. Але самі ці обставини йому не відомі. Творець механізму намагається придумати єдині правила гри на всі випадки життя, щоб кожного разу отримувати те, що йому хочеться. Ця, на перший погляд абстрактна постановка питання, призвела до зміни парадигми у мікроекономіці – від загальної економічної рівноваги інтерес змістився до окремих речей [5, с. 5].

Спираючись на цей вагомий доробок у теорію економічних механізмів спробуємо сформулювати теоретичну концепцію побудови механізму монетарного регулювання. При цьому зазначимо, що механізм монетарного регулювання є складовою економічного механізму.

Отже, у загальному вигляді механізм монетарного регулювання повинен включати в себе такі складові:

- суб'єкт (творець механізму);
- об'єкт (сфера грошових відносин та їх суб'єкти);
- цільова спрямованість даного механізму на отримання результату;
- інструменти, через які суб'єкт механізму досягає найкращого результату;
- канали впливу інструментів на економіку в цілому (канали монетарної трансмісії).

Згідно теорії економічних механізмів, у загальному вигляді функціонування механізму монетарного регулювання можна представити у такому вигляді: отримання повної та всебічної інформації про стан об'єкта регулювання – аналіз інформації – прийняття рішень – внесення змін за результатами здійснення регулюючих процесів.

Зазначимо, що механізм монетарного регулювання покликаний забезпечити регулювання грошових відносин з метою досягнення стратегічних цілей держави, а саме: зростання економіки, забезпечення повної зайнятості та низький рівень інфляції. З огляду на це регулювання грошових відносин означає сукупність засобів цілеспрямованого впливу суб'єкта на об'єкт з метою досягнення визначених цілей та отримання результату. При цьому необхідно підкреслити, що механізм монетарного регулювання формується з метою реалізації грошово-кредитної політики держави.

Механізм монетарного регулювання є самостійною і особливою сферою грошових відносин, яка має свою специфіку і принципи функціонування. Перед тим, як визначитися зі структурою інструментів механізму монетарного регулювання, сформулюємо положення, яким повинна відповідати його структурна побудова. Отже, механізм монетарного регулювання повинен відображати потребу:

- забезпечення реалізації особливостей та пріоритетів грошово-кредитної політики, спрямованої на економічне зростання країни;
- об'єднання узгодженою цільовою спрямованістю інструментів монетарного регулювання, підвищення рівня їх ефективності;
- врахування специфіки, зрілості та функціонування грошових відносин у країні.

Зважаючи, що механізм монетарного регулювання є складовою економічного механізму, його можна подати як систему форм і методів впливу на економічний розвиток в цілому та сукупність інструментів, за допомогою яких можна оцінити ефективність цього впливу.

З іншого боку, оскільки будь-яке регулювання в державі здійснюється через певні закони, постанови, положення, інструкції тощо, під механізмом монетарного регулювання можна розуміти як сукупність організаційно-правових норм та важелів, які регламентують поведінку суб'єктів грошових відносин.

Щодо практичного значення механізму монетарного регулювання, то це система конкретних інструментів, які використовують суб'єкти регулювання для впливу на грошово-кредитну сферу і через які відбувається досягнення як стратегічних державних, так і приватних інтересів.

Такий методологічний підхід дає нам можливість розглядати механізм монетарного регулювання на декількох рівнях. На найвищому рівні механізм монетарного регулювання є системою специфічних економічних відносин, які виникають між їх суб'єктами на стадії формування, розподілу та перерозподілу грошових ресурсів.

На більш нижчому рівні механізм монетарного регулювання являє собою організаційно-правові та методичні положення, які визначають функціонування грошових ресурсів у економіці держави, їх практичне використання для досягнення визначених цілей та завдань. Механізм монетарного регулювання можна подати як комплекс спеціально-розроблених і законодавчо закріплених у державі інструментів та важелів, спрямованих на реалізацію пріоритетів грошово-кредитної політики держави.

Механізм монетарного регулювання на практичному рівні – це сукупність взаємопов'язаних інструментів, які забезпечують регулювання кон'юнктури грошового ринку, контроль за динамікою вартості національних грошей.

Теоретичне розуміння механізму монетарного регулювання та його практична спрямованість ґрунтується на таких концептуальних положеннях:

- механізм монетарного регулювання є складовою системи державного управління економічними процесами країни, займаючи в ньому своє особливе місце;
- зміст механізму монетарного регулювання обумовлений закономірностями розвитку грошових відносин, їх місцем та роллю в процесі суспільного відтворення;
- внутрішня структура механізму монетарного регулювання характеризується комплексом взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, які є його рушійною силою;
- основне призначення складових механізму монетарного регулювання полягає у регулюванні позиції грошей та встановленні їх вартості, розподілі та перерозподілі грошових ресурсів з метою забезпечення потреб держави, господарюючих суб'єктів і населення (домогосподарств).

Наведені характеристики механізму монетарного регулювання тісно взаємопов'язані і в комплексі становлять його економічну сутність. Варто зазначити, що сутність механізму монетарного регулювання проявляється через його функції, основною з яких є забезпечення ефективної реалізації грошово-кредитної політики для досягнення її стратегічних цілей.

А тепер перейдемо до детального розгляду структури інструментів механізму монетарного регулювання, аналіз якої дозволить глибше зрозуміти його організацію, завдання, закономірності розвитку, оптимальні шляхи та методи управління. Отже, об'єктом нашого дослідження є монетарні інструменти, за допомогою яких здійснюється реалізація конкретних цілей грошово-кредитної політики. Пріоритетними завданнями грошово-кредитної політики будь-якої країни є забезпечення цінової стабільності та прогнозованої курсової динаміки національної валюти. Такі завдання максимально відповідають інтересам економіки і можливостям самих державних органів влади. Якщо вказані завдання досягаються, то грошово-кредитна політика вважається ефективною, а монетарний механізм її реалізації – дієвим.

У таблиці 1 схематично відображено структуру інструментів механізму монетарного регулювання.

Таблиця 1
Структура інструментів механізму монетарного регулювання

Інструменти	Традиційні	Нетрадиційні (фінансові репресії)
Інструменти забезпечення стабільності грошового обігу	процентна політика; операції на відкритому ринку; регулювання валютного курсу;	пряме обмеження рівня процентних ставок; зобов'язання з придбання державних цінних паперів; валютний контроль
Інструменти забезпечення ліквідності	регулювання нормативів обов'язкових резервів банків; встановлення нормативів ліквідності банкам	селективна політика адресного рефінансування; нормування фінансових портфелів;
Інструменти забезпечення обсягів кредитування	рефінансування банків	пряме обмеження видів кредитної діяльності банків; раціонування кредитних ресурсів; купівля певних приватних цінних паперів; виділення прямих кредитів інвесторам в певні цінні папери

Джерело. Розроблено автором.

Аналізуючи структуру інструментів механізму монетарного регулювання необхідно зазначити, що носіями грошових відносин є як центральний банк, так і банківська система та окремі банки, тому інструменти монетарного регулювання ми розподілили на три великі групи: інструменти забезпечення стабільності грошового обігу, якими користується центральний банк; інструменти забезпечення ліквідності, за допомогою яких центральний банк впливає на діяльність банківської системи в цілому та окремих банків зокрема; інструменти забезпечення обсягів кредитування, які дають можливість центральному банку впливати не тільки на діяльність банків, але й на розвиток економіки.

Крім цього, всі інструменти монетарного регулювання ми пропонуємо розділити на традиційні, які використовуються центральними банками у практиці регулювання грошових відносин та грошового обігу, а також на нетрадиційні, або інструменти фінансових репресій. Ці інструменти використовуються центральними банками під час розгортання системних банківських криз. Крім цього, використання даних інструментів обумовлюється тим, що в певних економічних умовах традиційні інструменти монетарного регулювання не досягають бажаних результатів. Так, під час фінансової кризи 2008 року Федеральна резервна система США змушена була поєднувати традиційні і нетрадиційні інструменти монетарного регулювання з метою підвищення ліквідності банківської системи, покращення кон'юнктури іпотечного ринку та інших ринків приватного кредитування, впливу на пониження довгострокових ставок кредиту (знижено цільову ставку на федеральні фонди в діапазоні від 0 до 0,25 % і здійснено великомасштабні покупки казначейських цінних паперів, цінних паперів іпотечних агентств, що забезпечені іпотечними кредитами, і боргових зобов'язань іпотечних агентств (програми «кількісного пом'якшення»).

Розглянувши структуру інструментів монетарного регулювання необхідно ще раз підкреслити, що механізм монетарного регулювання включає в себе суб'єкт, який формує цей механізм та створює умови для його реалізації. У ролі такого суб'єкта на макрорівні виступає центральний банк країни, а на мікрорівні – банки та інші фінансово-кредитні установи. Зрозуміло, що центральний банк є головним суб'єктом, оскільки він виступає у ролі центру грошово-кредитної системи національної економіки. Його головними завданнями є реалізація грошово-кредитної політики та встановлення контролю за діяльністю банків.

Щодо банків, то вони через реалізацію своїх функцій також впливають на ефективність механізму монетарного регулювання.

Висновки.

1. На основі використання окремих положень теорії економічних механізмів сформульовано теоретичну концепцію побудови механізму монетарного регулювання.

2. Можливість реалізації потенціалу механізму монетарного регулювання забезпечується багаторівневим підходом до визначення його сутності. На найвищому рівні механізм монетарного регулювання є системою специфічних економічних відносин, які виникають між їх суб'єктами на стадії формування, розподілу та перерозподілу грошових ресурсів. На нижчому рівні – механізм монетарного регулювання становить комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених у державі положень і заходів, які визначають його функціонування в державі. На практичному рівні механізм монетарного регулювання – це сукупність взаємопов'язаних інструментів, які забезпечують регулювання кон'юнктури грошового ринку, контроль за динамікою вартості національних грошей.

3. Механізм монетарного регулювання повинен відображати потребу у: а) забезпеченні реалізації особливостей та пріоритетів грошово-кредитної політики, спрямованої на економічне зростання країни; б) об'єднанні узгодженою цільовою спрямованістю інструментів, підвищенні рівня їх ефективності; в) врахуванні специфіки, зрілості та функціонування економічних відносин в країні.

Література:

1. Баліцька В.В. Механізми монетарного регулювання: оцінка впливу на господарську діяльність та формування капіталу підприємств України / В.В. Баліцька // Економіка, фінанси, право. – 2008. – №6. – С.12–19.
2. Лютий І. Теоретичні засади та особливості механізму грошово-кредитної політики в Україні / І. Лютий // Вісник Української академії банківської справи. – 2000. – № 1(8). – С. 6-8.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов.ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
4. Максимова Т. С. Регіональний розвиток (аналіз і прогнозування) / Т. С. Максимова. – Луганська : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2003. – 304 с.
5. Измалков С. Теория экономических механизмов / С. Измалков, К. Сонин, М. Юдкевич// Вопросы экономики. – 2008. – № 1. – С.4-26.
6. Сліпченко Т. Монетарний механізм макроекономічної координації економічного зростання / Т. Сліпченко // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. – №4. – С. 77–85.
7. Береславська О.І. Валютна політика України: теорія та практика: [монографія] / Олена Іванівна Береславська. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2010. – 330 с.